

# Sitzungsberichte

der

philosophisch-philologischen und  
historischen Classe

der

k. b. Akademie der Wissenschaften

zu München.

---

1881. Heft I.

---

**München.**

Akademische Buchdruckerei von F. Straub

1881.

~~~~~  
In Commission bei G. Franz.

M

LX 17.130-1881/7

## Philosophisch-philologische Classe.

Sitzung vom 7. Mai 1881.

Durch Herrn Thomas kam zur Vorlage eine Abhandlung von Herrn Zachariae von Lingenthal:

„Ueber ein trapezuntinisches Chrysobull“.

In einer Handschrift, welche dem Professor Rhallis zu Athen gehört, findet sich unter Anderem eine Abschrift der Stiftungsurkunde des Klosters Dionysiu auf dem Berge Athos, welche aus einer im Kloster selbst ausser dem Originale vorhandenen Abschrift von Fallmerayer in den Abhandlungen der III. Cl. d. Ak. d. Wiss. III. Bd. Abth. III herausgegeben worden ist. Eine Vergleichung des gedruckten Textes mit der Abschrift im Codex Rhallis ergibt einige beachtenswerthe Varianten. So steht hier ἀμὴν hinter πνεύματος auf S. 87 Z. 16; — ἀνταποδοχῆς für ἀναδοχῆς auf S. 88 Z. 6; — μόνον statt μέν in Z. 14; — εἰπεῖν statt ἐς πᾶν in Z. 15; — ἐποχαλῶν statt ἐπολαλῶν in Z. 17; — σεμνεῖα statt σεμμεῖα auf S. 89 Z. 16; — ἀεροπότμω statt ἀεροποτάμω in Z. 11; — ἀνιστᾶν statt ἀναστᾶν in Z. 13: — τῆς τε ἀγίας μητρὸς αὐτῆς καὶ τῆς ξυν. auf S. 90 Z. 11; — ἐξ ὁσφύος ἡμῶν ἐλεῖσ. in Z. 12; — ἧ statt ῆ in Z. 26; — συμποσωθῆναι statt ἀποσωθ. in Z. 28; — νομίσματα statt

1106019

BU 0032 044 35.

ἄσπρα in Z. 31; — καὶ τιμᾶν καὶ ξαναγωγ. auf S. 91 Z. 14; — ἐπεσημῆνατο statt ὑπερσ. in Z. 17; — und am Schlusse steht noch die Unterschrift Ἀλέξιος ἐν χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ πάσης ἀνατολῆς ἱβήρων καὶ περατείας ὁ μέγας κομνηνός.

In der Handschrift des Professor Rhallis geht diesem Chrysobull unmittelbar ein anderes voran, dessen Eingang und übriger Text fast wörtlich mit ersterem stimmt, nur dass der Mönch Kallistos und das Kloster, welches auf dem Berge Athos gestiftet wird, *Κοιτλουμοῖση (τῆς μεταμορφώσεως πλησίον τοῦ Πρωτάτου)* genannt wird. Der Schluss aber lautet: ἐπεσημῆνατο κατὰ τὸν παρόντα μῆνα αὐγουστον δεκάτης ἐπιν. ἔτους ,σφς', worauf die Unterschrift folgt. Aus dieser Jahreszahl (1082, wo es noch keine Grosskomnenen in Trapezunt gab) erhellt, dass hier eine Fälschung vorliegt, wenn nicht etwa ,σφς' für ,σως' verschrieben sein sollte.

Auf die Stiftungsurkunde des Klosters Dionysiu folgt in der Handschrift das von Fallmerayer a. a. O. herausgegebene Chrysobull vom Jahre 1365, welches das Kloster Sumela betrifft. Hieran schliesst sich ein bis jetzt noch ungedrucktes Chrysobull, welches zur Vervollständigung der Fallmerayer'schen Trapezuntina hier seine Stelle finden möge. Es giebt sich für ein Chrysobull des Grosskomnenen Emmanuel, Königs von Anatolien, aus und will im Jahre 1297 sanctionirt sein. Indessen mancherlei erregt den Verdacht, dass wir es auch hier mit einer Fälschung zu thun haben. Zunächst weiss die trapezuntinische Chronik nichts von einem trapezuntinischen König Emmanuel im Jahre 1297. Sodann ist auffallend, dass derselbe als βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ πάσης Ἀνατολῆς ohne den sonst üblichen Zusatz ἱβήρων καὶ Περαιτείας zeichnet. Endlich ist im Texte die Wendung ἡ βασιλεία μου ἤδη θεοπίζει τὸ γαλήνιον καὶ θεοπρόβλητον αὐτῆς κράτος πάγια τὰ δεδομένα τῇ βασιλείᾳ μου

höchst verdächtig, und ebenso, dass eine speciellere Aufzählung der dem Kloster verliehenen Weiler und Paröken fehlt. Unächte Chrysobullen zu Gunsten von Kirchen und Klöstern kommen vielfach vor: mit dergleichen untergeschobenen Privilegien hat man wohl die unwissenden türkischen Behörden zu täuschen oder der eigenen Eitelkeit eine Unterlage zu geben versucht. Mag nun aber auch das Chrysobull unächt sein, so wird es doch kaum einer Entschuldigung bedürfen, wenn dasselbe nachstehend einfach dem Drucke übergeben wird.

Ἐμμανουήλ ἐν χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ πάσης Ἀνατολῆς ὁ μέγας Κομνηνὸς πᾶσιν οἷς τὸ παρὸν ἡμῶν ἐπιδεικνύται εὐσεβὲς Σιγίλλιον.

Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου κύριε τῶν δυνάμεων, Δαβὶδ ὁ μέγας περὶ Θεοῦ κατηχρούμενος πνεύματος καὶ δέλτω πάλαι λατρεύων πίστει, χαρμονικῶς διὰ διανοίας ὑψηλῆς τῷ ὑπερουσίῳ τῶν ἀπάντων περὶ δυσμᾶς ἡλίου μόνος μόνῳ διαμαρτύρεται Θεῷ· ἀγαπητὰ δὲ σκηνώματα τὰ ἐρημικά εἰσι τῶν μοναχῶν καταγώγια, ἐν οἷς ὁ κύριος τῶν δυνάμεων τῷ ἀοράτῳ καὶ συντακτικῷ χαίρει βίῳ, πέπλα τῆς ὥραιότητος αὐτοῦ τὰ ἀγγελικὰ εἰσάπαν ποιούμενος τῶν ἀναχωρητῶν χιτώνια, ἃ τὴν πάνδημον καὶ κοσμοκράτορα περιπεπαίχασι τῶν γυναικῶν μιὰν πανλώβητον καὶ πανάθεσμον σαρκοβόρον ὄψιν, ἣ ἕξαιμον τὸν προπάτορα διειργασμένη, φνγάδα τοῦ παντοκράτορος τῇ ἐαυτῆς βεβήλῳ αἰσχύνῃ κατεγραψόησεν, ὃν γραῖδιον λοιμοῦ τὸν γῆς καὶ θαλάσσης δεσπότην κρύφειον ἐν μυχῷ ἀλογονοίῳ βίον ἄθεσμον ἢ σκωληκόβρωτος προξενήσασα τὸν ἐαυτῆς τρόπον ἄμαχον ὄντα ἐς τὰ πολλὰ προυβεβλημένη· ὃν δῆτα διὰ τὸν ἰοβόλον εἶναι καὶ κρυφιοδῆκτην ὄφεα ἣ Θεία καὶ Θεοκέρυκτος διεσήμηνε Θεόπνευστος Γραφή· ὁ ὄφεις γὰρ ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον μέχρι τοῦδε πτερνίζοντα τὸ ἀρρένωπὸν στονάχισμα, ὑποσκελίζοντά

τε καὶ θανατηφοροῦντα τὸ τῶν Θείων καὶ σεμνῶν λογίων ἀγλαΐσμα, ὁ βύθιος καὶ παλαίμαϊος πολέμιος ὁ τοῦ Διαβόλου ἐρμηνεύς ὁ σκώληξ ὁ ἀκοίμητος· δίδωσι τοίνυν ἡ βασιλεία μου δόξαν τῷ Θεῷ ἐπὶ τοῦ ὄψεως ἥτις, ἡ διὰ τῆς τῶν μοναχῶν τροπαιοχεῖται πνευματικῆς Θείας καὶ ἱερᾶς φάλαγγος, ἥς ταξίαρχος καὶ πρύτανις ὁ μέγας τοῦ κυρίου ἔστηκε Πρόδρομος, ὁ φαινὸς ὄρθρος τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης τὴν τῆς Καμῆλου δορὰν χαλκοῦν οἷόν τινα θώρακα τοῦ ἑαυτοῦ Θείου καὶ ἀγγελικοῦ σώματος ἀποκρεμαννύμενος, τὴν ἐκ χειρὸς μάχην τοῦ πονηροῦ καὶ τρισαποστάτου τεκμαιρομένην Διαβόλου, τὸ γραφικὸν ἀνακεφαλαιουμένην λόγιον τοῦ παντοκράτορος, ἔχθραν θῆσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· τὸ δὲ ἀνὰ μέσον σου καὶ τοῦ σπέρματός σου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῆς τοῦτό ἐστιν· ἀνὰ μέσον Χριστοῦ φησι, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ, καὶ ἀνὰ μέσον σπέρματος τῆς ἐκκλησίας ἔχθραν ἐκθεῖναι κατὰ τοῦ Διαβόλου, καθ' ὃν ἡ προδορικὴ ἀντιπαράταττεται περιπροκάμηλος δορὰ, τὴν κατὰ τοῦ Διαβόλου σημαίνουσα τῶν Θείων ἀνδρῶν ἅπανστον μνησικακίαν, μεθ' ἣν τὴν τῆς δερματίνης ζώνης προσφναίαν ἀνακυκλούμενος ἱματικωτέραν τε περιδέσιν ἢ τὴν βασιλίδα τῶν ἀρετῶν καὶ συμπεριεκτικὴν ἐδήλου ἀγάπην, τὴν πάντα μὲν τὰ ἀγαθὰ συνδέουσαν, πάντα δὲ τὰ ἐναντία προτροπάδην ἀποδιοπομποῦσαν, περὶ ἧς δεδοξασμένα ἐλάληθη· προλαβὼν γὰρ ὁ Θεὸς τῆς δόξης τῷ πατριάρχῃ καὶ δικαίῳ Νῶε τῆσδε λόγον διέθετο, θῆσω μου φησί τὸ τόξον τῆς ἵριδος ἐν τῇ νεφέλῃ, ἵριδα αὐτὴν τὴν ἀγάπην ἀποκαλῶν, εἰς ἣν ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ κρέμονται· τόξον δὲ ἵριδος τὸ Θεῖον καὶ ἀγγελικὸν καὶ ἅγιον φράζων σχῆμα, ὃ κατ' ἀρχὰς ὁ ὑπερουσίος ἐν τῇ Θεῇ ἔθετο νεφέλῃ, ἐν τοῖς τῆς ἀγάπης βασιλείοις τε καὶ ἀνακτορίοις καθιδρυνθῆναι βουλευθεῖς, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ πάντων βασιλεὺς καὶ πατὴρ κατασκηνοῦται σὺν τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι φαιδρυνόμενῳ Θεῷ προσώπῳ τοὺς τῶν κοπιῶντων τε ἀοράτων, καὶ

ἐρημικῶν ἀββάδων καὶ ἀσκητῶν στεγάνους προετοιμάζει. Ἐπεὶ δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς κατὰ τὸ Ζαβουλῶν θείον ὄρος τὸ ἅγιόν τε καὶ ὑπερνέφελον τοῦ θείου Προδρόμου ἔστηκε τέμενος ἐν ἀνθρώδει μυχῷ πέτρας ὑπερτεταμένης περιεχόμενον, ὃ πρόπαλαι θεία τινὶ νεύσει ὃ τῆς βασιλείας μου δεσπότης μέγας ἐξοικοδόμησεν Ἰουστινιανὸς, εἰς ὅπερ συνεῖρήνῃ πάμπλου πληθὸς μοναχῶν· οὗς ἡ βασιλεία μου παρὸν οὐσα καὶ ἰδοῦσα ἡγάσθη τε τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ βίου κατεπλάγη τὸ ἰσάγγελον, καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ μέγαν προσεκίνησε Πρόδρομον· ἀντιφιλοτιμουμένη τε κατὰ τὸ εἶκός καὶ τὴν τῶν θείων ἀσκητῶν προθυμουμένη κατοικτεῖραι δυσχέρειαν, τὴν τε τῆς ἐρήμου τὴν τε τῆς ζωῆς πικροτέρας διαίτης ἢ πρόσθεν τούτοις ἀπὴν, δωρεῖται διὰ τοῦ ἐαυτῆς χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου τῇ τοῦ τιμίου Προδρόμου μονῇ τῇ ἐν τῷ ὄρει κειμένη Ζαβουλῶν τὰ σύγγενος γειννῶντα κωμήδια μετὰ τῶν παροίκων αὐτῶν ἀναπόσπαστα εἰς γενεὰς γενεῶν, ἀφορολόγητα καὶ ἀσυνιελῆ ταῦτα τῇ ῥηθείᾳ μονῇ ἐκδοῦσα· ἐφ' οἷς οὐδεὶς τῶν ἐν ἐξουσίαν τῆς βασιλείας μου Δουκῶν τε καὶ Πρακτόρων καὶ ἄλλων ἡγεμονικῶν κατοχῶν ἄρχων τις τολμήσειεν ποτε κατὰ ζήτησιν αὐθεντικῶν ἢ δημοτικῶν συνδόσεων ἀπελθεῖν ὅλως, ἢ ἐνοχλῆσαι τοὺς τούτων παροίκους, ἢ διασεῖσαι ἢ ἀποστῆσαι τῆς μονῆς γονικῶν κτημάτων τε καὶ ἄλλων ἀφιερωμάτων προσόντων τε καὶ ἐσομένων, τοῦλάχιστον ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων αὐτοδέσποτον ἀφιεῖσα νέμεσθαι τὴν τοῦ Βαπτιστοῦ θείαν μονήν, ὑποκειμένην μόνη διὰ τῇ Βασιλείᾳ μου, συντηρουμένην τε παρ' αὐτῆς κατὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν αὐτῆς καὶ διένεξιν. πάσης τε δημοκρατίας καὶ ἐκκλησιαστικῶν λειτουργημάτων ἀπελεύθερον ἀποφαίνεται ἄρδην τὴν ῥηθείαν μονήν ἢ Βασιλεία μου· ὅς δ' ἂν ποτε βουληθεῖ ἀντιστῆναι τῇ ἀρχικῇ κελύσει τῆς Βασιλείας μου καὶ τὴν μονήν τοῦ θείου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου τὴν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ζαβουλῶν ἰδρυμένην συκοφαντῶν ἢ ἀδικῶν φωραθεῖν ἢ τοὺς παροίκους αὐτῆς παρὰ τὰ συγκείμενα τῇ Βασιλείᾳ μου παρατόλμως ὑποποιούμενος, ὁ τοιοῦτος καὶ

ἄρχων τις εἴη καὶ ἀρχόμενος, ὡς ἄπιστος τῆς Βασιλείας μου καὶ τιμωρηθήσεται καὶ ἐκδικηθήσεται καὶ ζημιωθήσεται, τὰς δ' ἀρὰς καὶ ἀγανακτήσεις ἔξει τῶν ἐν αὐτῇ τῇ θείᾳ μονῇ ἐνασκουμένων πατέρων. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπὶ τὸν μέγαν τοῦ Χριστοῦ ἀνατιθεῖσα Πρόδρομον ἡ Βασιλεία μου, ἥδη θεσιῖζει τὸ γαλήνιον καὶ θεοπρόβλητον αὐτῆς κράτος πόγια τὰ δεδογμένα τῇ Βασιλείᾳ μου περὶ τῆς τοῦ Ζαβουλὼν ὄρους θείας μονῆς καὶ ἀρᾶς συντηρηθῆναι ἐν τοῖς ἐφεξῆς παρὰ τῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων τῆς Βασιλείας μου καὶ τοῦ εὐσεβοῦς αὐτῆς κράτους, ἐπικυροῦσα τὰ συνήθη συνήθως ἐναπογράφεται:

Ἐμμανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ πάσης Ἀνατολῆς ὁ μέγας Κομνηνός. καὶ ὑπεσημήνατο κατὰ τὸν παρόντα σεπτέμβρ. μῆνα τοῦ ,ζωε' ἔτους.